

ПРЕГЛЕД СПОЉНОТРГОВИНСКЕ РОБНЕ РАЗМЕНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
У ПЕРИОДУ 1988-2009. ГОДИНЕ

EXTERNAL TRADE OF THE REPUBLIC OF SERBIA
IN 1988 - 2009

Јасмина Црномарковић,
Републички завод за статистику

Jasmina Crnomarković,
Republic Statistical Office

САЖЕТАК

SUMMARY

У периоду 1988-2009. године догодиле су се многе промене у обиму и донекле у структури спољне трговине Републике Србије. На те промене утицала су дешавања унутар бивше СФРЈ, као и измењен амбијент и статус бивше СР Југославије у међународној заједници. Република Србија је у једном краћем периоду била и у саставу СЦГ (Србија и Црна Гора), све до коначног одвајања Црне Горе у мају 2006. године.

Поред сецесије четири републике СФРЈ, СР Југославији су уведене међународне санкције 31. маја 1992. године и октобра 1998. године. Посебна назнака је на 1999. години, коју карактеришу НАТО бомбардовање и велика разарања привреде. Година 2000-та, посебно њена друга половина, у знаку је скидања већег дела санкција и поновног укључивања наше земље у велики број међународних институција.

Спољнотрговинска робна размена, у сваком од назначених периода, је имала своје специфичности, нарочито у домену обухвата, као резултат општег положаја земље. Поређење података из различитих периода би захтевало далеко детаљнији аналитички приступ. Ниво овог рада је само приказ структуре спољнотрговинске робне размене унутар сваког од периода, и коментарише се засебно.

In 1988-2009 period, numerous changes in external trade of the Republic of Serbia have been involved concerning the range of goods included in trade, as well as the structure of the trade. Those changes were caused by political events in the former SFRY, and the perception of the new political status of FRY in the international community. The Republic of Serbia was part of the State-Union of Serbia and Montenegro until 2006 when Montenegro seceded.

Besides the secession of the four former republics of SFRY there were international sanctions imposed in the period from May, 1992 to October, 1998. Special impact to external trade was in 1999, when NATO bombing took place and caused large destruction of Serbian economy. During 2000, specially the second half of the year, a larger part of sanctions was lifted, and the country has become involved again in many international institutions.

External trade recorded in each of the periods defined was very specific as an effect of thru general position of the country. Comparing data from different periods would assume one far more detailed analysis. The analytic attitude of this article is just to present the structure of the external trade data within each period, and comment them separately.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Сврха истраживања је преглед спољнотрговинског робног промета Републике Србије у временском периоду, који се грубо може поделити у четири етапе:

- период пре санкција, **1988-1991.** године,
- период за време санкција, **1992-1995.** године (без приказа података),
- период **1996-1999.** године, који обухвата време после делимичног укидања санкција Србији, средином 1996. године, као и 1999. годину са изолацијом од великог дела светске заједнице,

- период од **2000.** године на овамо, са поновним укључивањем земље у многе међународне финансијске и друге привредне токове.

Намера је да се поређењем периода, пре и после санкција, утврде најважније **промене у структури извоза и увоза**, у укупном обиму робне размене и у кретању спољнотрговинског биланса. Са друге стране, период после 2000. године има своје специфичности и заслужује посебне коментаре.

2. ОБУХВАТ СПОЉНОТРГОВИНСКЕ РОБНЕ РАЗМЕНЕ, 1988-2009. године

Подаци о спољнотрговинској робној размени су разврстани према намени производа *BEC (Broad Economic Categories)*, по робним секторима *СМТК* - ревизија 3 (Стандардне међународне трговинске класификације), и по земљама (намене/порекла). Укључују се и подаци о извозу и увозу који се односе на послове обраде, дораде и прераде (активни и пасивни преправни промет). Сви подаци су дати само у америчким доларима, због дужине серије, а у циљу упоредивости.

Сам обухват података у овако дугој серији је у више наврата мењан. Подаци су приказани по специјалном систему трговине. Од 01.01.2010. године, по препорукама статистичког уреда УН, уведен је општи систем трговине, који представља шири концепт и код извоза и увоза обухвата сву робу која улази на економску територију земље или је напушта, са изузетком робе која је у транзиту. Дакле, на овај начин је „заокружена“ обрада података у статистици спољне трговине по специјалном систему трговине.

У оквиру специјалног система трговине постоје две дефиниције спољнотрговинске робне размене: строга и ублажена дефиниција, у зависности од тога да ли се одређена роба (увезена на дораду, обраду и прераду или она након унутрашње дораде, обраде и прераде, као и роба која улази или излази из слободне индустријске зоне) обухвата у извозу и увозу. Подаци за период од 2003. године приказани су по методологији која има већи обухват код обраде података (укључује се враћена роба, финансијски закуп и реекспорт).

Распад СФРЈ је изменио услове за спољну трговину али је изменио и смисао некадашњих података. Продаја роба произведених у Републици Србији другим републикама до 1991. године није укључена у податке о извозу. Исто тако, куповина роба других република СФРЈ, за потребе Републике Србије до 1991. године, није укључена у податке о увозу.

Подаци од 1996. године региструју промет СР Југославије са Босном и Херцеговином, Македонијом, Хрватском и Словенијом као спољнотрговински робни промет. Црна Гора је укључена од 2006. године као спољнотрговински партнер.

Промена државне границе мења садржај података о извозу и увозу и ремети њихову упоредивост.

Ово, нарочито треба имати у виду, при коришћењу и анализи података презентованих у овом раду.

Подаци за Косово и Метохију од 1999. године нису расположиви и не улазе у укупне податке за Републику Србију.

Извор података за статистику спољне трговине је **Јединствена царинска исправа** (коју делимично обрађује Управа царине). Даља обрада за потребе статистике спољне трговине се врши у Заводу за статистику.

Обим, динамика и структура спољне трговине Републике Србије приказани су у више табела и пратећих графикана. Уз сваку табелу приложен је краћи текст у намери да се истакну најочљивије особености датог периода. При томе, најчешће се пореде 1991. година, као последња година пре увођења санкција и 1997. година, као прва репрезентативнија година после делимичног уклањања санкција. Период за време санкција нашој земљи, од стране већег дела међународне заједнице, није приказан у овом раду.

Због дужине периода, неке табеле и пратећи графикони, условно су приказани из два дела (до и од 2000. године) и у тим оквирима су и коментарисани.

3. ОБИМ СПОЉНОТРГОВИНСКЕ РОБНЕ РАЗМЕНЕ, 1988-2009. године

Укупну спољнотрговинску размену чине увоз и извоз роба заједно. Обим спољнотрговинске робне размене (**Табела 1, колона 5**) је имао највећу вредност 2008. године, када је износио близу 34 милијарде долара.

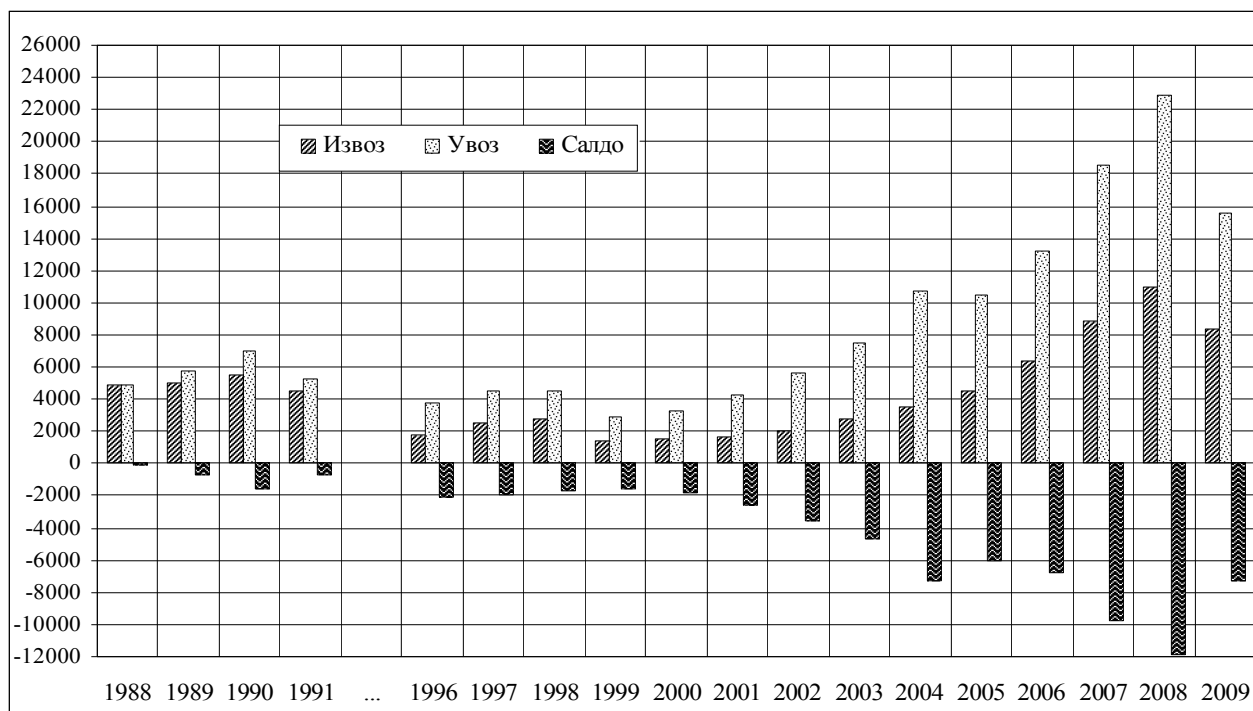
Најдрастичнији пад је у 1999. години, где обим спољнотрговинске размене чини тек трећину обима из 1990. године, односно ни половину обима из 1991. године. Разлог овоме је свакако НАТО бомбардовање наше земље и њене последице, које смањују обим спољнотрговинске размене и у 2000. години.

Подаци о укупној спољнотрговинској размени (**Табела 1, колона 2, колона 3 и колона 4**) приказани су на Графикону 1.

Табела 1. Извоз и увоз Републике Србије

Година	Извоз, мил. USD	Увоз, мил. USD	Салдо, мил. USD	Спољнотрговинска размена (извоз+увоз), мил. USD	Покривеност извоза увозом (извоз/увоз), (%)
1	2	3	4	5	6
1988	4830	4910	-80	9740	98,4
1989	5061	5715	-654	10776	88,6
1990	5453	7044	-1591	12497	77,4
1991	4506	5212	-706	9718	86,5
1996	1744	3811	-2067	5555	45,8
1997	2531	4503	-1972	7034	56,2
1998	2723	4475	-1752	7198	60,8
1999	1369	2881	-1512	4250	47,5
2000	1558	3330	-1772	4888	46,8
2001	1721	4261	-2540	5982	40,4
2002	2075	5614	-3539	7689	37,0
2003	2755	7473	-4718	10228	36,9
2004	3523	10753	-7230	14276	32,8
2005	4482	10461	-5979	14943	42,8
2006	6428	13172	-6744	19600	48,8
2007	8825	18554	-9729	27379	47,6
2008	10973	22875	-11902	33848	48,0
2009	8345	15582	-7237	23927	53,6

Графикон 1. Спољнотрговинска робна размена Републике Србије, 1988-2009 године, (мил. USD)

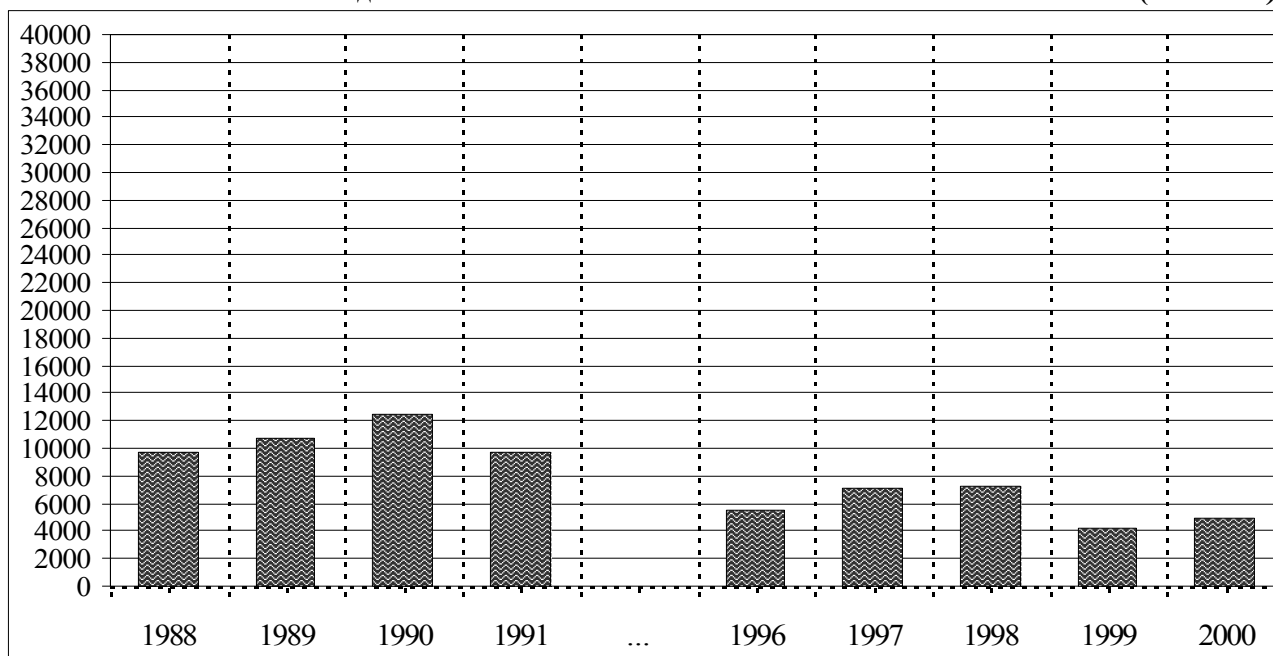

У периоду 1988-2000. године обим спољнотрговинске робне размене је имао највећу вредност 1990. године, да би се већ у 1991. години смањио за 22,2% и вратио на ниво од 1988. године.

У 1996. години, након укидања санкција, видљив је пад спољнотрговинске робне размене за 42,8% у односу на 1991. годину, а 1999. године износи свега 4,3 милијарде долара.

Графикон 2. Обим спољнотрговинске робне размене Републике Србије,
1988-2000. године

(млн. USD)

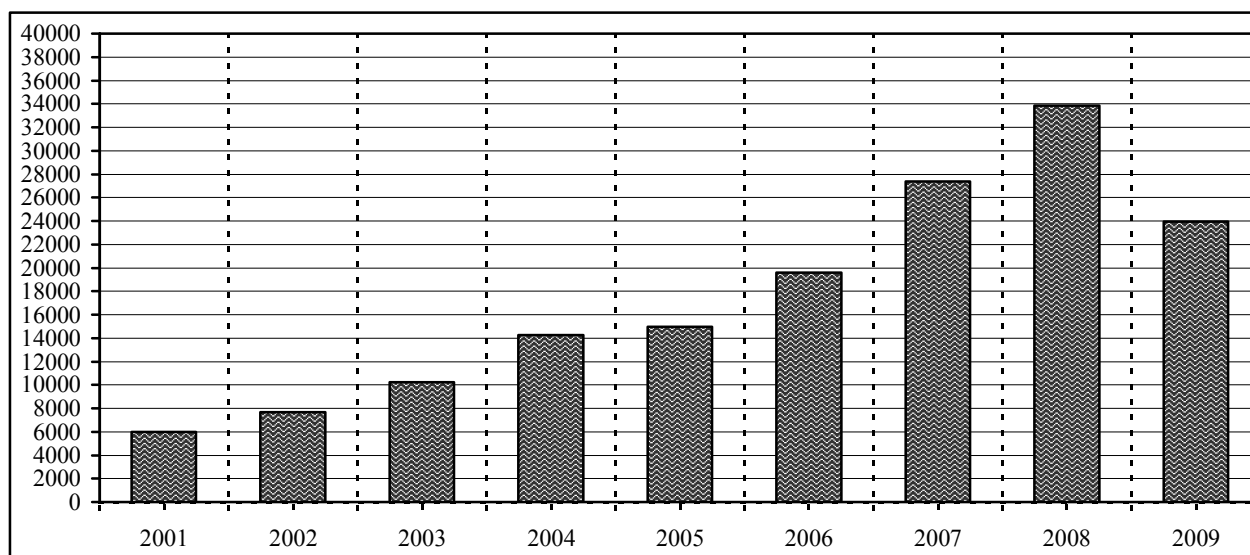

У периоду после 2000. године, највећа спољнотрговинска размена забележена је 2008. године, када се у последњем кварталу почео осећати утицај светске кризе (Табела 1, Графикон 3). У 2009. години настављене су тенденције пада извоза и увоза с краја протекле године. Као главни узрок истичемо светску економску кризу која је

довела до пада привредне активности, како у свету, тако и код нас. Пад нашег извоза је последица и великог смањења цена примарних производа на светском тржишту, а који имају велико учешће у структури нашег извоза. Главни узрок смањења увоза је пад индустријске производње и домаће потрошње у Србији.

Графикон 3. Обим спољнотрговинске робне размене Републике Србије,
2001-2009. године

(млн. USD)

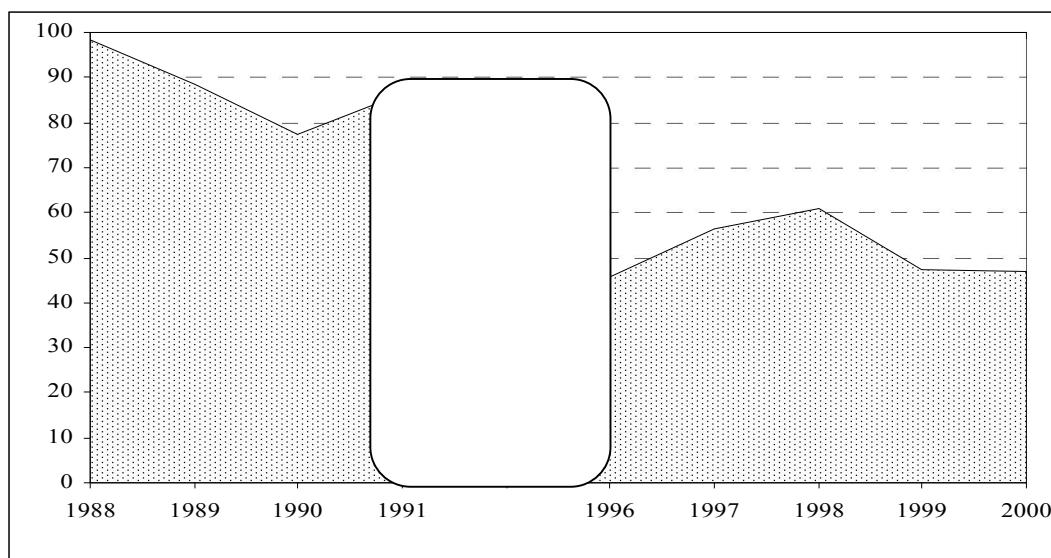

4. ДЕФИЦИТ СПОЉНОТРГОВИНСКЕ РОБНЕ РАЗМЕНЕ У ПЕРИОДУ 1988-2009.

У периоду 1988-2000. године, салдо спољнотрговинске размене је био негативан, без обзира на коју се годину односи. Најмањи дефицит се јавља 1988. године, а највећи 1996. године, што показује неуравнотеженост вредности оствареног извоза и увоза. То се нарочито односи на период

после санкција, а може се најбоље видети у покривености увоза извозом. Наиме, 1996. године, 1999. године и 2000. године дефицит спољнотрговинске размене је био већи од вредности извоза Србије. Покривеност увоза извозом је у тим годинама испод 50%.

Графикон 4. Покривеност извоза увозом, 1988-2000 године (у %)

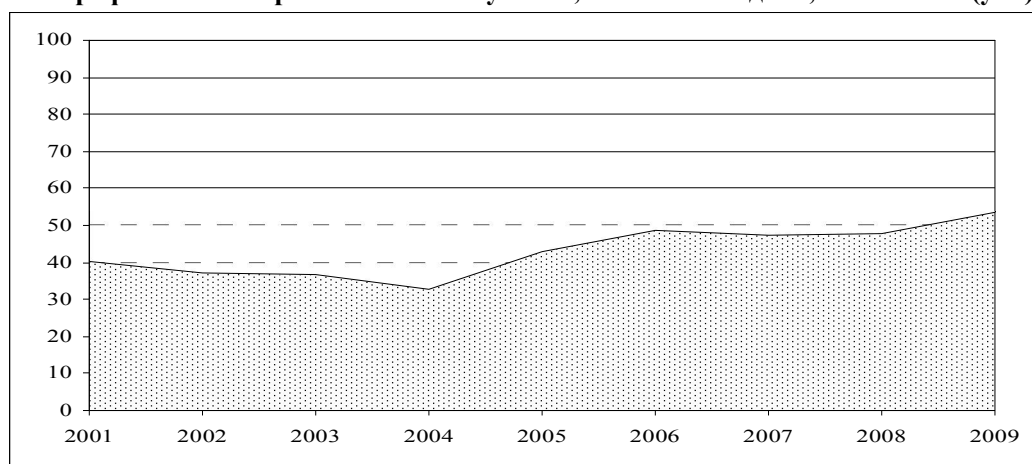

Напомена: период санкција није приказан

У периоду после 2000. године, покривеност увоза извозом је константно испод 50%, осим у 2009. години. Велики дефицит у посматраном периоду остварен је најпре у 2004. години, а основни разлог је увођење ПДВ-а. Наиме, увоз многих роба који је био планиран за следећу годину, обављен је у децембру претходне године како би се смањило плаћање ПДВ-а од стране увозника у првим месецима 2005. године. Покривеност извоза увозом у овој години је најмања у читавом периоду и износила је свега

33%. Рекордан дефицит остварен је 2008. године – 12 милијарди долара. Основни разлог за тако високи дефицит у овом периоду били су - **раст личне и јавне потрошње** (реални раст плата у јавном сектору и превелика јавна потрошња) и недовољна понуда неких неопходних производа из домаће производње који би били конкурентни производима из увоза. У последњој години посматраног периода, дошло је до смањења дефицита (на ниво из 2004. године), због већ поменутог утицаја светске економске кризе.

Графикон 5. Покривеност извоза увозом, 2001-2009. године, (у %)

5. ИЗВОЗ И УВОЗ ПО ЕКОНОМСКОЈ НАМЕНИ ПРОИЗВОДА, 1988-2009. ГОДИНЕ

Производи се по *BEC* намени сврставају у три основне категорије: **Производи за инвестиције** (опрема), **Производи за репродукцију** и **Производи за широку потрошњу**, а само сврставање се врши по принципу претежности. У

оквиру разврставања производа по намени, највеће су вредности и на страни извоза и увоза остварене код производа за репродукцију; следе производи за широку потрошњу, а на крају су производи за инвестиције.

Табела 2. Извоз и увоз Републике Србије,
по *BEC* намени, 1988-2000. године

(млн. USD)

	1988	1989	1990	1991		1996	1997	1998	1999	2000
ИЗВОЗ - УКУПНО	4830	5061	5453	4506		1744	2531	2723	1369	1558
Производи за репродукцију	2740	2830	2945	2410		1058	1630	1822	748	879
Производи за инвестиције	679	627	686	465		114	121	162	102	121
Производи за широку потрошњу	1411	1604	1822	1631		572	780	739	519	558
УВОЗ - УКУПНО	4910	5715	7044	5212		3811	4503	4475	2881	3330
Производи за репродукцију	3478	4061	4485	3378		2589	3081	3044	1971	2331
Производи за инвестиције	733	756	859	636		534	567	681	475	532
Производи за широку потрошњу	699	898	1700	1198		688	855	750	435	467

У структури укупног **извоза** производи за **репродукцију** остварују највеће учешће, које се у 1996. и 1997. години повећава у односу на претходне године. У 1998. години то учешће је највеће и износи 67% укупног извоза. У оквиру производа за репродукцију, сировине и полупроизводи учествују највише у структури укупног извоза и то у 1991. години са 29,4%, у 1996. години са 40,6% и у 2000. години са 35,2%.

На другом месту у структури укупног извоза производа по намени је извоз производа за **широку потрошњу**. Он је прилично уједначен по годинама, са падом у 1998. години у односу на 1991. годину. Код **производа за инвестиције** упадљив је пад у структури извоза већ у 1991. години у односу на 1990. годину, да би у 1996. и 1997. години тај пад био приметно већи. У оквиру ове групе производа примећује се највећи пад учешћа погонских машина у структури извоза посматрано у 1996. годину у односу на 1991. годину.

Табела 2а. Структура извоза и увоза Републике Србије,
по *BEC* намени, 1988-2000. године

(%)

	1988	1989	1990	1991		1996	1997	1998	1999	2000
ИЗВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Производи за репродукцију	56,7	55,9	54,0	53,5		60,7	64,4	66,9	54,6	56,4
Производи за инвестиције	14,1	12,4	12,6	10,3		6,5	4,8	6,0	7,5	7,8
Производи за широку потрошњу	29,2	31,7	33,4	36,2		32,8	30,8	27,1	37,9	35,8
УВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Производи за репродукцију	70,8	71,1	63,7	64,8		67,9	68,4	68,0	68,4	70,0
Производи за инвестиције	14,9	13,2	12,2	12,2		14,0	12,6	15,2	16,5	16,0
Производи за широку потрошњу	14,3	15,7	24,1	23,0		18,1	19,0	16,8	15,1	14,0

У структури укупног **увоза**, производи за **репродукцију** имају највеће учешће, које се повећава у 1996. и 1997. години у односу на 1991. годину. У оквиру ове групе производа приметно је

повећање учешћа увоза сировина и полупроизвода у 1996. и 1997. години у односу на 1991. годину и пад у структури увоза погонских горива у поређењу 1996. и 1991. године.

Код увоза производа за **инвестиције** смањује се учешће машина и уређаја и повећава учешће електромотора и осталих електричних уређаја, ако се пореде 1996. и 1991. година. Учешће производа за **широку потрошњу** у укупном увозу се смањује у 1996. години у односу на 1991. годину, и незнатно повећава у 1997. години у односу на претходну.

Чак и при великим променама у обиму извоза и увоза, структуре су показале релативну постојаност. Нарочито је упадљива устаљеност структуре увоза. Измене структуре извоза биле су веће, смањење извоза производа за инвестиције надокнађено је релативним повећањем извоза репродукционих материјала.

Табела 3. Извоз и увоз Републике Србије,
по ВЕС намени, 2001-2009. године

(мил. USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ИЗВОЗ - УКУПНО	1721	2075	2755	3523	4482	6428	8825	10973	8345
Производи за репродукцију	913	1130	1505	2328	2995	4312	5806	7083	4955
Производи за инвестиције	157	165	427	216	244	372	652	1012	811
Производи за широку потрошњу	651	780	823	979	1243	1744	2367	2878	2579
УВОЗ - УКУПНО	4261	5614	7473	10753	10461	13172	18554	22875	15582
Производи за репродукцију	2852	3404	4241	6048	6550	8282	11228	13950	9129
Производи за инвестиције	672	1132	1452	2232	1660	2055	3258	3856	2322
Производи за широку потрошњу	737	1078	1780	2473	2251	2835	4068	5069	4131

Табела 3а. Структура извоза и увоза Републике Србије,
по ВЕС намени, 2001-2009. године

(у %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ИЗВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Производи за репродукцију	53,1	54,5	54,6	66,1	66,8	67,1	65,8	64,5	59,4
Производи за инвестиције	9,1	8,0	15,5	6,1	5,4	5,8	7,4	9,2	9,7
Производи за широку потрошњу	37,8	37,6	29,9	27,8	27,7	27,1	26,8	26,2	30,9
УВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Производи за репродукцију	66,9	60,6	56,8	56,2	62,6	62,9	60,5	61,0	58,6
Производи за инвестиције	15,8	20,2	19,4	20,8	15,9	15,6	17,6	16,9	14,9
Производи за широку потрошњу	17,3	19,2	23,8	23,0	21,5	21,5	21,9	22,2	26,5

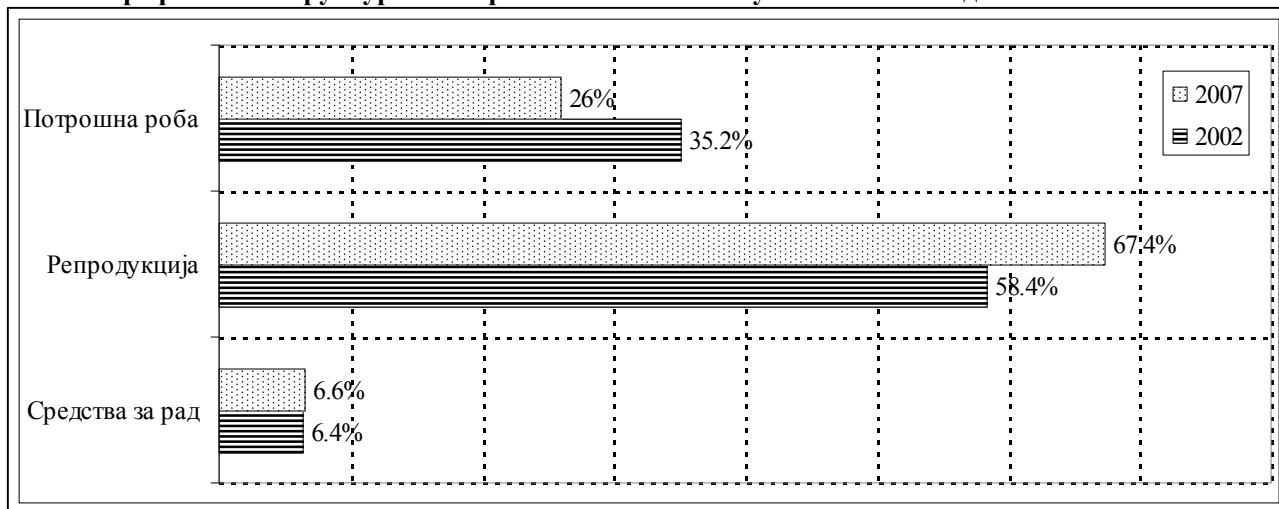
Структура извоза по намени производа се не мења од 2000. године, која се узима као година у којој је настављена транзиција наше економије. Током читавог периода имамо високо учешће сировина и полупроизвода (преко 50%), док се учешће производа широке потрошње смањује (од преко 37% у првој години посматраног периода до процента који се креће око 26% у 2008. години), а учешће опреме је релативно константно и креће се у проценту мањем од 10%.

Структура извоза по намени производа је неповољна, јер се углавном извозе производи у којима има мало новододате вредности и за које се на светском тржишту добија мање новца, а они

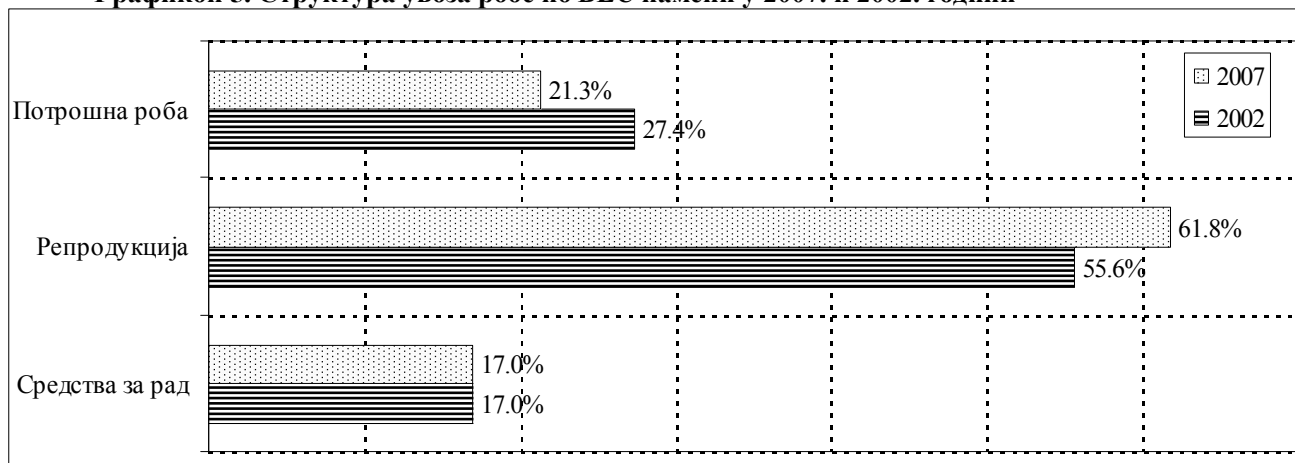
нажалост прелазе половину укупног извоза (претежно производи за репродукцију и полупроизводи од основних метала).

У **структури увоза по намени производа** за период 2001-2009, такође нема битних промена; највише су заступљени производи за репродукцију и роба за широку потрошњу. У групи роба за широку потрошњу, доминирају нетрајни производи, што је уз чињеницу да се увози опрема у проценту мањем од 20% укупног увоза, неповољно за земљу у транзицији каква је Србија. Код трајних производа за широку потрошњу највише су заступљена друмска возила и електрични апарати.

Графикон 4. Структура извоз робе по ВЕС намени у 2007. и 2002. години

Графикон 5. Структура увоза робе по ВЕС намени у 2007. и 2002. години

Овако висок проценат увоза производа за репродукцију, који не прати у тој мери индустријска производња, вероватно је резултат више фактора. Први је нереалан курс динара, због кога су неки производи из увоза били јефтинији од домаћих (само за оне који имају алтернативу у

домаћој производњи). Друго, с обзиром да је принцип сврставања производа по намени – претежност, изврстан проценат производа за репродукцију користи се, заправо у широкој потрошњи.

6. ИЗВОЗ И УВОЗ ПО СЕКТОРИМА СМТК У ПЕРИОДУ ОД 1988-2009. ГОДИНЕ

Највећа вредност извоза у периоду 1988-2000. постигнута је 1990. године, када је износила 5,5 милијарди долара. У последњој години пред распад старе Југославије, извоз је био 4,5 милијарди долара и та вредност ће се поново достићи тек 2005. године.

У 1996. години долази до пада извоза у такоређи свим секторима, нарочито код сектора: **Разни готови производи** (за 85%), **Минерална**

горива и мазива (за 81%), **Машине и транспортни уређаји** (за 75%), **Хемијски производи** (за 62%), **Производи сврстани по материјалу** (за 53%), у односу на 1991. годину, што је директна последица санкција.

Наредне, 1997. године повећава се вредност извоза у свим секторима, осим код сектора **Пиће и дуван** и **Храна и живе животиње**, где се такоређи преполовио у односу на 1991. годину.

Табела 4. Извоз и увоз Републике Србије по секторима СМТК,
период 1988-2000. године

(млн. USD)

	1988	1989	1990	1991	1996	1997	1998	1999	2000
ИЗВОЗ - УКУПНО	4830	5061	5453	4506	1744	2531	2723	1369	1558
0 Храна и живе животиње	361	473	412	514	399	279	330	288	253
1 Пиће и дуван	26	20	36	62	88	67	31	18	13
2 Сирове материје, осим горива	191	205	235	134	83	123	122	72	111
3 Минерална горива и мазива	113	91	194	204	38	55	77	36	4
4 Животињска биљна уља и масти	31	9	6	6	9	21	23	8	17
5 Хемијски производи	469	613	575	434	166	321	286	145	145
6 Производи сврстани по материјалу	1289	1374	1427	1171	546	804	762	373	499
7 Машине и транспортни уређаји	1373	1276	1358	887	219	234	288	180	208
8 Разни готови производи	957	983	1178	1076	166	417	379	213	265
9 Производи и транс. нигде поменути	20	17	32	18	30	210	425	36	43
УВОЗ - УКУПНО	4910	5715	7044	5212	3811	4503	4475	2881	3330
0 Храна и живе животиње	291	370	698	417	419	483	395	225	216
1 Пиће и дуван	7	9	35	41	32	73	38	32	50
2 Сирове материје, осим горива	537	503	451	272	415	390	299	213	208
3 Минерална горива и мазива	764	885	1145	963	519	742	725	457	662
4 Животињска биљна уља и масти	8	28	23	12	11	9	9	7	7
5 Хемијски производи	728	754	816	702	556	609	650	477	523
6 Производи сврстани по материјалу	908	1488	1470	1096	771	960	994	625	715
7 Машине и транспортни уређаји	1230	1312	1661	1159	750	792	906	633	720
8 Разни готови производи	435	365	709	545	307	352	350	190	212
9 Производи и транс. нигде поменути	2	1	36	5	31	93	109	22	17

На страни **увоза**, у већини сектора је остварена највећа вредност у 1990. години, да би у 1991. години дошло до пада увоза, сем у сектору **Пиће и дуван**. У 1996. години, увоз у сектору **Храна и живе животиње** је на приближно истом нивоу као у 1991. години; у секторима **Сирове материје, осим горива** и **Производи и трансакције нигде**

поменути долази до повећања увоза, а у свим осталим секторима приметан је пад увоза. Нажалост, велики увоз је кренуо већ са 2001. годином, да би 2008. године достигао вредност од готово 23 милијарде долара, што илуструје наредна табела.

Табела 5. Извоз и увоз Републике Србије по секторима СМТК,
период 2001-2009. године

(млн. USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ИЗВОЗ - УКУПНО	1721	2075	2756	3523	4482	6428	8825	10973	8345
0 Храна и живе животиње	271	477	499	641	776	1065	1355	1484	1510
1 Пиће и дуван	13	17	32	56	55	114	176	250	248
2 Сирове материје, осим горива	89	107	138	195	198	278	409	457	291
3 Минерална горива и мазива	50	77	61	91	164	225	231	373	390
4 Животињска биљна уља и масти	18	19	17	62	43	31	98	149	124
5 Хемијски производи	132	168	249	385	494	650	915	1111	658
6 Производи сврстани по материјалу	505	549	691	1185	1595	2418	3085	3607	2182
7 Машине и транспортни уређаји	241	251	570	378	443	711	1264	1902	1488
8 Разни готови производи	358	362	458	507	703	897	1248	1541	1326
9 Производи и транс. нигде поменути	45	48	43	23	12	39	44	99	127

Табела 5. Извоз и увоз Републике Србије по секторима СМТК,
период 2001-2009. године (наставак 1) (млн. USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
УВОЗ - УКУПНО	4261	5614	7477	10753	10461	13172	18554	22875	15582
0 Храна и живе животиње	331	404	473	624	591	650	842	1107	951
1 Пиће и дуван	95	104	132	162	115	160	159	179	191
2 Сирове материје, осим горива	180	190	222	333	467	627	679	896	495
3 Минерална горива и мазива	830	902	1080	1634	2029	2595	3195	4671	2641
4 Животињска биљна уља и масти	9	16	16	18	20	40	43	61	50
5 Хемијски производи	659	791	1012	1411	1467	1867	2605	3166	2573
6 Производи сврстани по материјалу	878	1176	1558	2116	2177	2743	4049	4544	3026
7 Машине и транспортни уређаји	893	1454	2208	3390	2693	3377	5341	6228	4142
8 Разни готови производи	321	507	716	1023	879	1099	1635	2013	1497
9 Произв. и транс. нигде поменути	65	71	59	43	23	14	6	11	18

У структури извоза по секторима, у 1996. години приметан је пораст учешћа сектора **Храна и живе животиње** и **Пиће и дуван** у односу на 1991. годину, што никако није израз великог извоза хране у тој првој години скидања санкција. Напротив, увоз хране те године и у следеће две, био је већи од њеног извоза. То је само последица драстичног смањења учешћа других сектора који су пре санкција имали велику вредност (**Разни готови производи** и **Машине и транспортни уређаји**). Сектор **Производи сврстани по материјалу** има највеће учешће у структури извоза у периоду од 1989 до 2009. године и креће се у распону од 25,1% у 2003. години до 37,6% у 2006. години.

Код увоза, сектор **Машине и транспортни уређаји** има највеће учешће у структури укупног увоза Србије (просечно око $\frac{1}{4}$ истог), а ништа мање није ни учешће сектора **Минерална горива и мазива**, који је у 2008. години чинио $\frac{1}{5}$ укупног увоза. Ово је и разумљиво због недостатка тих природних ресурса, те је увоз нафте и гаса, као најважнијих енергената, нужност. Охрабрује чињеница да сектор **Храна и живе животиње** има све мање учешће у структури увоза Србије. Од 11% у 1996. години, учешће овог сектора у укупном увозу је смањено на 4,5% у 2007. години.

Табела 4а. Структура извоза и увоза Републике Србије по секторима СМТК,
период 1988-2000. године (млн. USD)

	1988	1989	1990	1991	1996	1997	1998	1999	2000
ИЗВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 Храна и живе животиње	7,5	9,3	7,5	11,4	22,9	11,0	12,1	21,0	16,2
1 Пиће и дуван	0,5	0,4	0,7	1,4	5,0	2,6	1,1	1,3	0,8
2 Сирове материје, осим горива	4,0	4,1	4,3	3,0	4,8	4,9	4,5	5,3	7,1
3 Минерална горива и мазива	2,3	1,8	3,6	4,5	2,2	2,2	2,8	2,6	0,3
4 Животињска биљна уља и масти	0,7	0,2	0,1	0,1	0,5	0,8	0,8	0,6	1,1
5 Хемијски производи	9,7	12,1	10,5	9,6	9,5	12,7	10,5	10,6	9,3
6 Производи сврстани по матер.	26,7	27,2	26,2	26,0	31,3	31,8	28,0	27,2	32,0
7 Машине и транспортни уређаји	28,4	25,2	24,9	19,7	12,6	9,2	10,6	13,1	13,4
8 Разни готови производи	19,8	19,4	21,6	23,9	9,5	16,5	13,9	15,6	17,0
9 Произв. и транс. нигде поменути	0,4	0,3	0,6	0,4	1,7	8,3	15,6	2,6	2,8
УВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 Храна и живе животиње	5,9	6,5	9,9	8,0	11,0	10,7	8,8	7,8	6,5
1 Пиће и дуван	0,1	0,2	0,5	0,8	0,8	1,6	0,9	1,1	1,5
2 Сирове материје, осим горива	10,9	8,8	6,4	5,2	10,9	8,7	6,7	7,4	6,2
3 Минерална горива и мазива	15,6	15,5	16,2	18,5	13,6	16,5	16,2	15,9	19,9
4 Животињска биљна уља и масти	0,2	0,5	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
5 Хемијски производи	14,8	13,2	11,6	13,5	14,6	13,5	14,5	16,6	15,7
6 Производи сврстани по матер.	18,5	26,0	20,9	21,0	20,2	21,3	22,5	21,7	21,5
7 Машине и транспортни уређаји	25,1	22,9	23,6	22,2	19,7	17,6	20,2	22,0	21,6
8 Разни готови производи	8,9	6,4	10,1	10,5	8,1	7,8	7,8	6,6	6,4
9 Произв. и транс. нигде поменути	0,0	0,0	0,5	0,1	0,8	2,1	2,4	0,8	0,5

Ако би смо анализирали структуре извоза и увоза у периоду после 2000. године, на нижем нивоу од сектора - по одселима СМТК дошло би се до занимљивих закључака.

Структура показује да у извозу Србије највеће учешће имају: Гвожђе и челик, Обојени метали; Одећа; Производи од метала, нигде поменути; Разни готови производи; Производи од каучука; Поврће и воће и Житарице и производи. Извоз првих пет одсека из године у годину чини у просеку око трећине укупног извоза.

Из горе поменутог може се закључити да, у посматраном периоду, код извоза нема већих промена у структури производа, осим код пољопривредних производа (сектор 0), где се, у зависности од вишкова појединих производа и тренутне конјунктуре на светском тржишту, смењују одсеци Поврће и воће и Житарице и производи од њих. Од воћа се највише извозе малине, шљиве, вишње, купине и други производи изузетног квалитета, пре свега због поднебља у коме се гаје. Што се житарица тиче, предњаче пшеница и жути кукуруз који има повољне цене на

светском тржишту (мањи род у Европи и повећана потрошња у САД-у због производње етанола). Извоз шећера је такође значајан (преференцијални третман у извозу на тржиште ЕУ).

Одсеци са највећим учешћем у увозу су: Нафта и нафтни деривати, Друмска возила, Гас, природни и индустријски, Гвожђе и челик, Индустријске машине за општу употребу, Електричне машине и апарати и Специјалне машине за поједине индустријске гране. Увоз првих пет одсека по годинама чини око 33% укупног увоза, односно тачно трећину увоза.

Дакле, и на увозној страни је такође непромењена структура производа, с тим што се у зависности од тренутних потреба за одређеном врстом опреме, смењују одсеци који одређују неку групу машина (Индустријске машине за општу употребу, Специјалне машине за поједине индустријске гране и Електричне машине и уређаји).

Табела 5а. Структура извоза и увоза Републике Србије по секторима СМТК, период 2001-2009. године

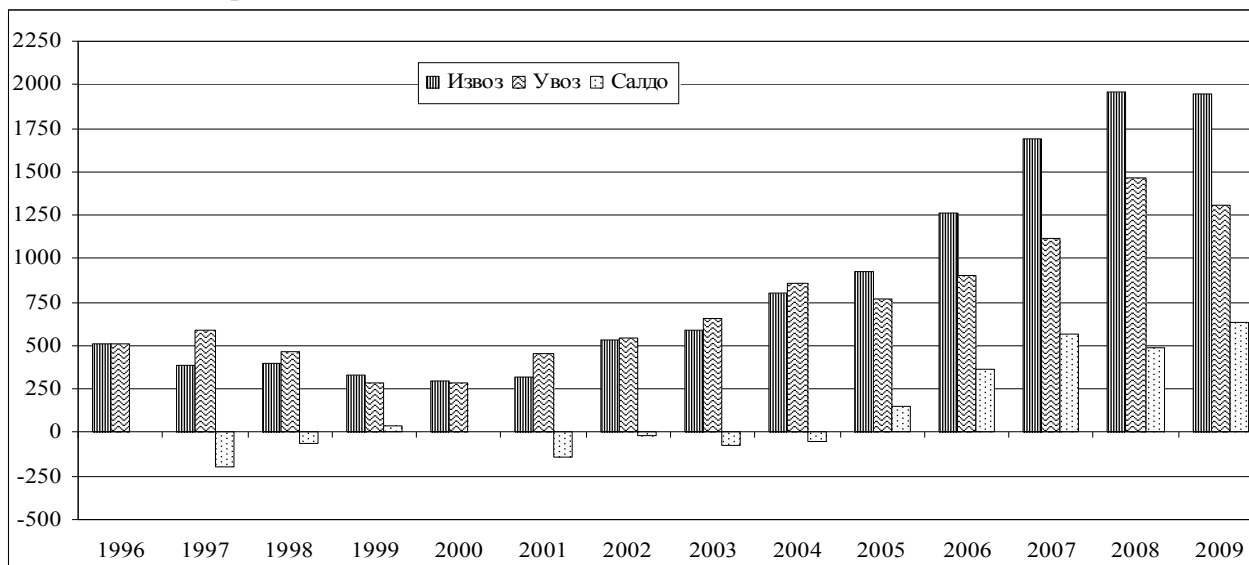
	(млн. USD)								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ИЗВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 Храна и живе животиње	15,7	23,0	18,1	18,2	17,3	16,6	15,4	13,5	18,1
1 Пиће и дуван	0,7	0,8	1,1	1,6	1,2	1,8	2,0	2,3	3,0
2 Сирове материје, осим горива	5,2	5,1	5,0	5,5	4,4	4,3	4,6	4,2	3,5
3 Минерална горива и мазива	2,9	3,7	2,2	2,6	3,7	3,5	2,6	3,4	4,7
4 Животињска биљна уља и масти	1,0	0,9	0,6	1,8	0,9	0,5	1,1	1,4	1,5
5 Хемијски производи	7,7	8,1	9,0	10,9	11,0	10,1	10,4	10,1	7,9
6 Производи сврстани по материјалу	29,3	26,5	25,1	33,6	35,6	37,6	35,0	32,9	26,1
7 Машине и транспортни уређаји	14,0	12,1	20,7	10,7	9,9	11,1	14,3	17,3	17,8
8 Разни готови производи	20,8	17,5	16,6	14,4	15,7	13,9	14,1	14,0	15,9
9 Произв. и транс. нигде поменути	2,6	2,3	1,5	0,7	0,3	0,6	0,5	0,9	1,5
УВОЗ - УКУПНО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 Храна и живе животиње	7,8	7,2	6,3	5,8	5,6	4,9	4,5	4,8	6,1
1 Пиће и дуван	2,2	1,9	1,8	1,5	1,1	1,2	0,9	0,8	1,2
2 Сирове материје, осим горива	4,2	3,4	3,0	3,1	4,5	4,8	3,7	3,9	3,2
3 Минерална горива и мазива	19,5	16,1	14,4	15,2	19,4	19,7	17,2	20,4	16,9
4 Животињска биљна уља и масти	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3
5 Хемијски производи	15,5	14,1	13,5	13,1	14,0	14,2	14,0	13,8	16,5
6 Производи сврстани по материјалу	20,6	20,9	20,8	19,7	20,8	20,8	21,8	19,9	19,4
7 Машине и транспортни уређаји	21,0	25,9	29,5	31,5	25,7	25,6	28,8	27,2	26,6
8 Разни готови производи	7,5	9,0	9,6	9,5	8,4	8,3	8,8	8,8	9,6
9 Произв. и транс. нигде поменути	1,5	1,3	0,8	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1

Занимљиво је погледати како се кретао извоз и увоз пољопривреде у периоду од скидања санкција Србији, 1996. године до 2009. године. До 2005. године, углавном смо имали дефицит у овом сегменту размене, док се у последњих пет година

константно бележи значајан суфицит, пре свега због потписаних споразума о слободној трговини. Међутим, ова тема Пољопривреде је широка и заслужује посебну анализу.

Графикон 6. Извоз и увоз ПОЉОПРИВРЕДЕ у Републици Србији, период 1996-2009. године

(мил. USD)

Напомена: ПОЉОПРИВРЕДУ чине сектори 0 и 1 (Храна и живе животиње и Пиће и дуван), део сектора 2 (Сирове материје осим горива) - одсеци 21, 22 и 29 (Коже сирове, Уљано семење и плодови и Животињске и биљне сирове материје) и део сектора 4 (Животињска и биљна уља и масти) - одсеци 41, 42 и 43 (Животињска уља и масти Чврсте биљне масти и уља и Прерађена животињска и биљна уља).

7. СПОЉНОТРГОВИНСКА РОБНА РАЗМЕНА ПО ЗЕМЉАМА

Извоз и увоз Републике Србије по земљама, у посматраном периоду, показује да је извоз у развијене земље до 1991. године, односно до увођења међународних санкција нашој земљи, чинио преко половине укупног извоза Републике Србије (1991. год. око 62%). После укидања санкција извоз у ове земље пада испод 50% укупног извоза (1996. око 40%), али са тенденцијом пораста у наредним годинама. Увоз из развијених земаља, посебно чланица ЕУ, у обухваћеном периоду прелази 50% укупног увоза Републике Србије (у 1990. око 60%).

Наш други по важности партнер су земље у транзицији, односно од 2006. године земље

потписнице *CEFTA* споразума, са којима имамо суфицит у размени, а који је резултат углавном извоза пољопривредних производа (житарице и производи од њих и разне врсте пића), као и извоза гвожђа и челика.

Што се увоза тиче – највише се увозе електрична енергија, гвожђе и челик, камени угаљ и обојени метали, као и поврће и воће.

Најзначајнији спољнотрговински партнери Републике Србије, посматрајући појединачно земље, јесу - Немачка, Италија и Руска Федерација, од 1996. године и бивше југословенске републике - Босна и Херцеговина и Македонија, а од 2006. године и Црна Гора.

У размени по земљама Руска федерација заузима водеће место као земља са којом Србија остварује највећи увоз али и дефицит због увоза енергената, претежно нафте и гаса. Међу прве три земље по рангу дефицита обавезно су присутне Кина (претежно увоз електронике) и Немачка (увоз путничких аутомобила и моторних возила за превоз робе, као и разних врста машина тј. опреме).

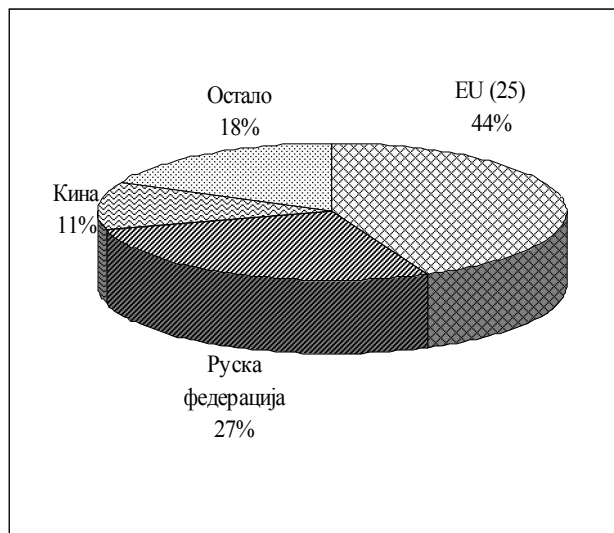
Почетком 1996. године ЕУ формулише тзв. „регионални приступ“ према делу Балкана на којем се налазе државе настале на простору бивше Југославије. Регионална политика ЕУ према пет земаља Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, СРЈ) је од средине 1999. године добила назив „процес стабилизације и асоцијације“. Након закључења споразума о стабилизацији и асоцијацији земља-партнер има отворен приступ комунитарним програмима на исти начин као и земље кандидати, а може да постане и званични кандидат за чланство у ЕУ након подношења кандидатуре.

Стварни процес приближавања земаља Западног Балкана Унији, почео је у новембру 2000. године у Загребу, када су се први пут састали лидери ЕУ и земаља Западног Балкана, а *CEFTA* споразум је потписан 2006. године

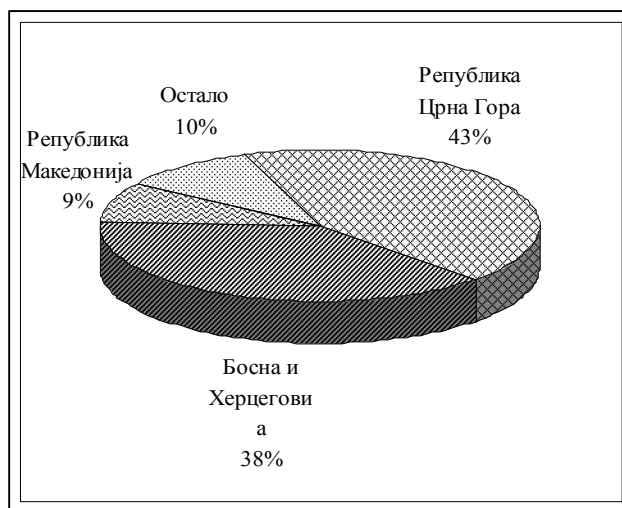
Србија у размени са ЕУ, Руском федерацијом и Кином остварује 80% свог дефицита са мањим осцилацијама по годинама (Графикон 7.). Од земаља чланица ЕУ највећи дефицит је у размени са Немачком и Италијом, а од суседних земаља са Румунијом и Бугарском, које су од 2007. године нове чланице ЕУ.

Интересантно је да 90% суфицита Србија остварује у размени са само 3 земље: Црном Гором, Босном и Херцеговином и Македонијом, што је резултат билатералних споразума о слободној трговини (Графикон 8.).

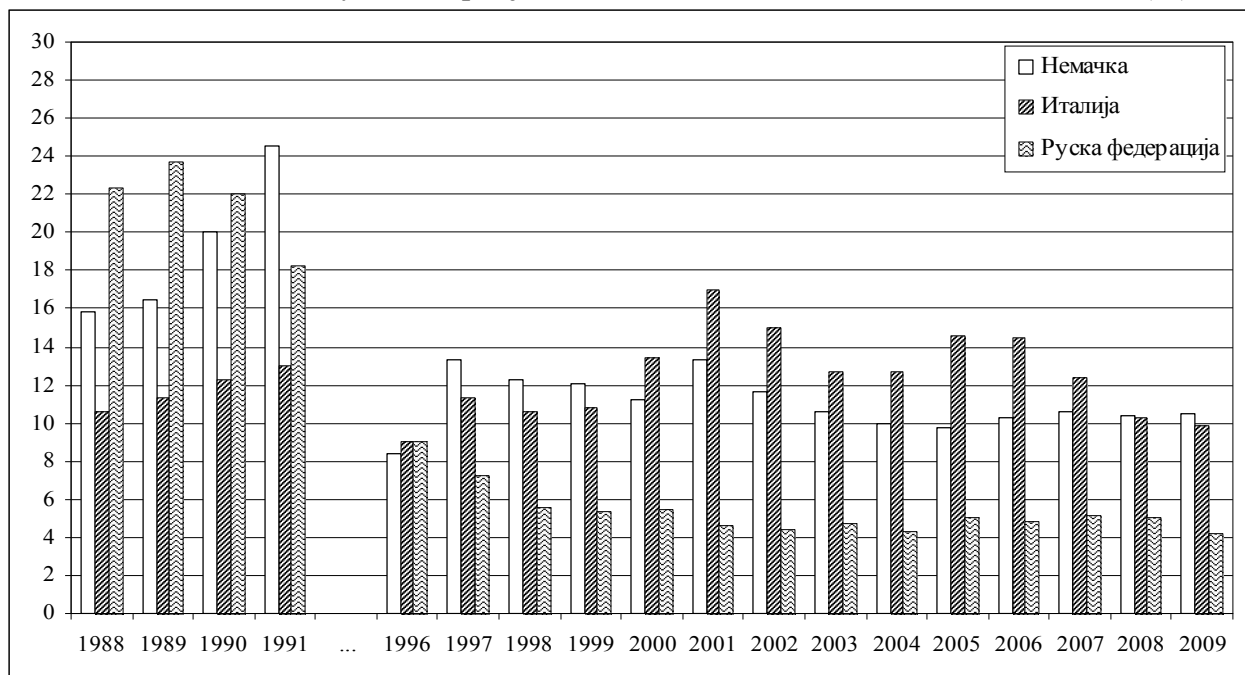
Графикон 7. Дефицит Републике Србије 2006. (%)

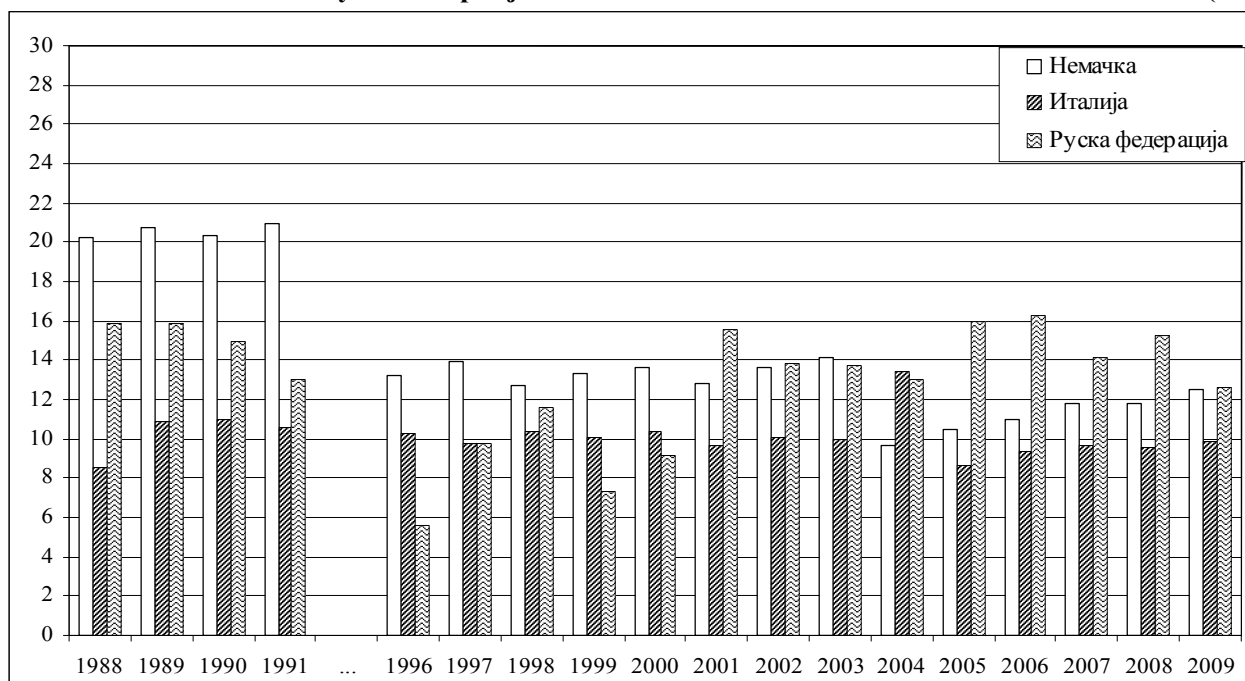
Графикон 8. Суфицит Републике Србије 2006. (%)

Графикон 9. Учешће најзначајнијих спољнотрговинских партнера у структури
ИЗВОЗА Републике Србије (%)

Графикон 10. Учешће најзначајнијих спољнотрговинских партнера у структури
УВОЗА Републике Србије (%)

Табела која следи даје преглед робне размене Србије са најзначајнијим партнерима у периоду 1997-2009. у милионима УСД и њихово учешће у укупном извозу, односно увозу Србије. Спољнотрговинска робна размена је највећа са Европском унијом са више од половине укупне размене (приказано је пет, плус две земље ЕУ са

значајним учешћем), следе земље Западног Балкана, које су потписнице *CEFTA* споразума, са више од трећине нашег укупног извоза; преостали део извоза отпада на Руску федерацију, Кину и остале земље, које имају много веће учешће у укупном увозу Србије.

Табела 6. Спољнотрговинска робна размена Србије са најзначајнијим
партнерима у периоду 1997-2009.

(млн. USD)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ИЗВОЗ - укупно	2531,0	2723,0	1368,6	1557,8	1720,7	2075,2	2754,8	3523,4	4481,8	6427,9	8824,8	10972,8	8345,0
EU (25)*	1179	1262	646,8	802,3	946,8	1149,1	1352	1815	2411	3361,1	-	-	-
IT - Италија	286,8	288,6	148,2	208,4	292,8	311,4	349,2	447,7	652,4	932,5	1094,2	1128,5	820,9
DE - Немачка	337,3	334,3	165,3	175,4	230,0	241,8	293,3	352,2	435,1	660,0	937,5	1142,0	871,6
SI - Словенија	38,8	43,1	41,0	16,6	40,4	81,0	94,2	155,0	188,8	253,4	409,0	502,0	343,8
AT - Аустрија	40,8	46,9	30,9	41,5	33,6	64,7	90,5	94,2	118,5	191,9	301,4	458,1	290,8
FR - Француска	62,0	97,7	40,2	42,1	42,5	60,3	114,5	134,6	161,5	235,7	290,3	346,4	249,3
EU (27)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4935	5953,5	4478,2
BG - Бугарска	39,8	33,7	17,9	23,2	28,8	32,5	54,1	60,9	93,0	154,2	218,1	251,3	198,7
RO - Румунија	47,4	36,5	29,3	23,3	30,8	53,3	71,5	122,7	130,1	176,7	265,2	397,8	482,3
Западни Балкан (CEFTA од 2006.)	812,9	906,6	512,3	502,4	507,9	664,5	977,2	1233,3	1447,7	2287,7	2845,7	3636,7	2634,0
AL - Албанија	1,8	0,8	0,3	0,2	1,1	6,4	26,7	15,9	21,3	33,3	80,1	76,6	69,8
BA - Босна и Херцеговина	440,9	586,0	287,2	235,5	239,4	323,1	415,9	625,8	744,0	749,0	1042,1	1338,7	1015,6
HR - Хрватска	60,5	10,3	7,5	13,2	32,4	42,0	76,6	148,6	195,9	251,0	330,8	434,5	278,8
MD - Молдавија	1,2	1,7	0,5	0,9	1,0	1,4	1,8	2,4	2,8	3,9	4,6	6,6	4,4
MK - Република Македонија	221,4	237,5	169,6	206,1	174,3	205,8	330,7	257,0	260,6	300,3	437,1	493,0	429,1
ME - Република Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-	-	619,4	950,9	1287,3	836,2
Руска федерација	183,1	152,1	73,0	85,7	79,5	90,7	131,4	152,9	225,3	311,1	450,6	551,0	349,4
Кина	8,0	9,3	7,9	6,5	6,9	2,1	2,5	0,7	2,3	6,3	5,6	5,8	8,9
Остале земље	348,2	392,7	128,7	160,8	179,5	168,6	291,8	322,0	395,9	461,7	587,8	825,8	874,5
УВОЗ укупно	4503	4475	2881	3329,8	4260,8	5613,8	7472,5	10753,2	10461,3	13172,3	18553,6	22875,3	15582
EU (25)*	2289	2345	1474	1589,2	2135,3	3109,6	4102	5836	5242	6292,8	-	-	-
IT - Италија	440,0	462,3	289,3	344,9	412,0	566,2	746,8	1445,9	908,5	1234,3	1797,1	2182,2	1534,4
DE - Немачка	628,2	566,9	384,6	452,6	547,4	762,2	1058,0	1039,3	1090,8	1444,0	2194,5	2701,8	1944,3
SI - Словенија	71,6	64,9	14,5	15,3	108,6	194,4	244,8	331,6	285,3	476,3	700,2	627,1	457,5
AT - Аустрија	146,7	138,6	100,9	101,0	125,8	160,0	231,9	289,4	253,7	420,5	608,0	573,0	445,9
FR - Француска	131,4	175,1	84,8	78,7	120,8	167,0	272,8	347,3	290,0	395,1	579,2	741,3	526,5
EU (27)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10220,1	12188,6	8568,2
BG - Бугарска	117,5	79,8	146,5	321,8	152,3	104,8	133,8	220,9	203,0	434,4	586,7	746,6	390,6
RO - Румунија	96,4	97,2	105,5	143,2	167,8	135,9	134,8	202,0	274,3	436,5	427,0	631,0	502,1
Западни Балкан (CEFTA од 2006.)	780,3	637,7	534,3	763,6	646,9	588,3	697,5	1028,7	1207,1	1950,6	1514,3	1818,9	1262,7
AL - Албанија	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6	0,6	3,1	4,7	11,4	13,4	6,7
BA - Босна и Херцеговина	270,7	232,8	158,5	147,6	117,8	129,5	168,8	235,3	291,9	347,6	517,9	644,5	439,8
HR - Хрватска	25,9	7,8	14,0	25,2	84,4	90,5	123,2	204,7	258,2	365,5	531,0	553,7	396,1
MD - Молдавија	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,7	0,9	1,8	8,8	7,9	11,8	25,7	14,3
MK - Република Македонија	269,5	219,8	109,8	125,9	124,3	126,8	135,5	163,3	167,9	201,9	309,0	379,3	233,9
ME - Република Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-	-	152,1	133,1	202,3	171,8
Руска федерација	439,7	520,8	211,2	304,7	664,9	777,2	1024	1396	1668,6	2142,5	2628,0	3492,5	1969,0
Кина	66,4	52,1	72,1	73,8	128,3	183,2	310	520,8	508,7	781,8	1365,1	1719,0	1207,5
Остале земље	928,2	919,6	589,6	598,4	685,3	955,7	1340,0	1971,4	1835,0	2004,6	2826,1	3656,3	2574,5
Напомене: * EU (25) од 1. маја 2004. године. До тада Европска унија је бројала 15 земаља. EU (27) од 1. јануара 2007. године (Бугарска и Румунија су нове чланице). Земље Западног Балкана су потписнице CEFTA споразума од 2006. године. Црна Гора је укључена од 2006. године у спољнотрговинску робну размену.													

Табела 7. Структура спољнотрговинске робне размене Србије са најзначајнијим партнерима у периоду 1997-2009. (%)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ИЗВОЗ укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU (25)*	46,6	46,4	47,3	51,5	55,0	55,4	49,1	51,5	53,8	52,3	-	-	-
IT - Италија	11,3	10,6	10,8	13,4	17,0	15,0	12,7	12,7	14,6	14,5	12,4	10,3	9,8
DE - Немачка	13,3	12,3	12,1	11,3	13,4	11,7	10,6	10,0	9,7	10,3	10,6	10,4	10,4
SI - Словенија	1,5	1,6	3,0	1,1	2,3	3,9	3,4	4,4	4,2	3,9	4,6	4,6	4,1
AT - Аустрија	1,6	1,7	2,3	2,7	2,0	3,1	3,3	2,7	2,6	3,0	3,4	4,2	3,5
FR - Француска	2,5	3,6	2,9	2,7	2,5	2,9	4,2	3,8	3,6	3,7	3,3	3,2	3,0
EU (27)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55,9	54,3	53,7
BG - Бугарска	1,6	1,2	1,3	1,5	1,7	1,6	2,0	1,7	2,1	2,4	2,5	2,3	2,4
RO - Румунија	1,9	1,3	2,1	1,5	1,8	2,6	2,6	3,5	2,9	2,7	3,0	3,6	5,8
Западни Балкан (CEFTA од 2006.)	32,1	33,3	37,4	32,3	29,5	32,0	35,5	35,0	32,3	35,6	32,2	33,1	31,6
AL - Албанија	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	1,0	0,5	0,5	0,5	0,9	0,7	0,8
BA - Босна и Херцеговина	17,4	21,5	21,0	15,1	13,9	15,6	15,1	17,8	16,6	11,7	11,8	12,2	12,2
HR - Хрватска	2,4	0,4	0,5	0,8	1,9	2,0	2,8	4,2	4,4	3,9	3,7	4,0	3,3
MD - Молдавија	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
MK - Република Македонија	8,7	8,7	12,4	13,2	10,1	9,9	12,0	7,3	5,8	4,7	5,0	4,5	5,1
ME - Република Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9,6	10,8	11,7	10,0
Руска федерација	7,2	5,6	5,3	5,5	4,6	4,4	4,8	4,3	5,0	4,8	5,1	5,0	4,2
Кина	0,3	0,3	0,6	0,4	0,4	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Остале земље	13,8	14,4	9,4	10,3	10,4	8,1	10,6	9,1	8,8	7,2	6,7	7,5	10,5
УВОЗ укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU (25)*	50,8	52,4	51,2	47,7	50,1	55,4	54,9	54,3	50,1	47,8	-	-	-
IT - Италија	9,8	10,3	10,0	10,4	9,7	10,1	10,0	13,4	8,7	9,4	9,7	9,5	9,8
DE - Немачка	13,9	12,7	13,4	13,6	12,8	13,6	14,2	9,7	10,4	11,0	11,8	11,8	12,5
SI - Словенија	1,6	1,4	0,5	0,5	2,5	3,5	3,3	3,1	2,7	3,6	3,8	2,7	2,9
AT - Аустрија	3,3	3,1	3,5	3,0	3,0	2,9	3,1	2,7	2,4	3,2	3,3	2,5	2,9
FR - Француска	2,9	3,9	2,9	2,4	2,8	3,0	3,7	3,2	2,8	3,0	3,1	3,2	3,4
EU (27)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55,1	53,3	55,0
BG - Бугарска	2,6	1,8	5,1	9,7	3,6	1,9	1,8	2,1	1,9	3,3	3,2	3,3	2,5
RO - Румунија	2,1	2,2	3,7	4,3	3,9	2,4	1,8	1,9	2,6	3,3	2,3	2,8	3,2
Западни Балкан (CEFTA од 2006.)	17,3	14,2	18,5	22,9	15,2	10,5	9,3	9,6	11,5	14,8	8,2	8,0	8,1
AL - Албанија	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
BA - Босна и Херцеговина	6,0	5,2	5,5	4,4	2,8	2,3	2,3	2,2	2,8	2,6	2,8	2,8	2,8
HR - Хрватска	0,6	0,2	0,5	0,8	2,0	1,6	1,6	1,9	2,5	2,8	2,9	2,4	2,5
MD - Молдавија	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
MK - Република Македонија	6,0	4,9	3,8	3,8	2,9	2,3	1,8	1,5	1,6	1,5	1,7	1,7	1,5
ME - Република Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,2	0,7	0,9	1,1
Руска федерација	9,8	11,6	7,3	9,2	15,6	13,8	13,7	13,0	16,0	16,3	14,2	15,3	12,6
Кина	1,5	1,2	2,5	2,2	3,0	3,3	4,1	4,8	4,9	5,9	7,4	7,5	7,7
Остале земље	20,6	20,5	20,5	18,0	16,1	17,0	17,9	18,3	17,5	15,2	15,2	16,0	16,5

Напомене:

* EU (25) од 1. маја 2004. године. До тада Европска унија је бројала 15 земаља.

EU (27) од 1. јануара 2007. године (Бугарска и Румунија су нове чланице)

Земље Западног Балкана су потписнице CEFTA споразума од 2006. године

Црна Гора је укључена од 2006. године у спољнотрговинску робну размену.

8. ЗАКЉУЧАК

У периоду од 1988-1990. године долази до раста наше спољнотрговинске робне размене са иностранством. У 1990. години остварен је највећи обим спољнотрговинске робне размене. Већ у 1991. години уочава се пад овог промета у односу на 1990. годину, али и већа уравнотеженост спољнотрговинског биланса.

У периоду после санкција смањује се обим спољнотрговинске робне размене и битно се мења степен покривености увоза извозом. Док је од 1988. до 1991. године извозом покривено 77% до 98% вредности увоза, од 1999. године до последње године посматраног периода (изузев 2009), извозом се покрива мање од половине увоза.

Поред пада робног промета са иностранством у периоду 1996 - 2001, детаљнија анализа показује да су **санкције оставиле различите последице на извоз и увоз.**

У оквиру увоза роба промене су мање и по обиму и структури. Вредност укупног увоза смањена је у односу на 1991. годину. **Структура увоза је остала готово иста.** Удео увоза производа за широку потрошњу је смањен у периодима криза, а удео увоза производа за репродукцију је повећан.

На страни извоза су промене веће и по обиму и по структури. Вредност укупног извоза у 2000. представља око трећину вредности извоза у 1991. години. Удео извоза производа за репродукцију и производа за широку потрошњу није много промењен, али се зато удео извоза производа за инвестиције приметно смањило у два маха (1997. године на 4,8% и 2005. године на 5,4%).

Оно што је важно истаћи је, да у посматраним годинама **после санкција долази до повећања спољнотрговинског дефицита**, што неминовно указује да је наша привреда претрпела велике поремећаје. Намеће се закључак да су изолација наше привреде од светских тржишта, а посебно велика разарања која су претрпљена током бомбардовања наше земље, оставили трага и на спољнотрговинску робну размену Србије.

У оквиру поделе по групама земаља долази до мањих промена. Код извоза, земље потписнице **CEFTA** споразума постају тржиште на које Република Србија извози више роба него раније, а земље ЕУ и даље су на првом месту у извозу као и пре санкција. Наравно, приметан је, посебно у периоду после укидања санкција и ратне 1999. године, отежан повратак на стара тржишта, претежно западноевропских земаља. И код увоза има мањих промена, мада се и даље највише увози из развијених земаља ЕУ, изузев енергената који долазе из Руске федерације и ближег окружења.

Може се генерално констатовати да **није дошло до већих промена у структури тржишта** и углавном се наша размена обавља са европским земљама, а знатно мање су партнери са других континената.

Дакле, намеће се закључак да је управо то проблем Србије – повећати извоз проширењем тржишта (извоз на тржишта, пре свега земаља Азије, Африке и Америке) или бољим коришћењем преференцијалног статуса наше робе на постојећим тржиштима. Поред овога, споразуме о слободној трговини треба боље искористити. Ово се посебно односи на Руску федерацију где су могућности за пласман наших производа, посебно пољопривредних, недовољно искоришћене.

Кина је такође, тржиште које би требало да има више значаја за наш извоз. Међутим, то захтева да се оствари одговарајући обим производње за тако велико тржиште и направе **дугорочни аранжмани** код испоруке одређене робе за коју постоји интерес.

У оквиру CEFTA споразума постоји могућност **кумуляције порекла**, па се на основу тога може обезбедити јединствени наступ на тржиштима изван CEFTA споразума (нпр. када компоненте једног производа потичу из различитих држава партнера, а финални производ из неке од тих држава, или неке треће земље).

Формирање кластера је такође могућност за повећање извоза, посебно за велика тржишта којима треба велика количина одређене робе (посебно из области пољопривреде). На пример, требало би да више фирми производи исте производе по истим задатим стандардима које налаже тржиште коме је намењено.

Формирање регионалних кластера је једна од мера регионалног развоја Србије и пут ка формирању наших брендова.

Такође би требало размотрити могућност да се кроз **више облике сарадње са земљама развијене економије** искористи преференцијални статус наше робе на руском тржишту и другим тржиштима.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Саопштења** статистике спољне трговине **СТ12** и **СТ15** у периоду од 1989-2009. године
2. **Годишњаци** статистике спољне трговине
3. **Методологија** статистике спољне трговине (2007) - Методологије и стандарди бр. 20, Републички завод за статистику Србије
4. **Продукциона база** статистике спољне трговине **РЗС**